

DOI: 10.30840/2413-7065.1(70).2019.163310

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНУ «ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ»
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА

Я і УКРАЇНА

Навчальна програма з курсу українознавства
для суботніх та недільних шкіл українського зарубіжжя

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(лист МОН України від 28.02.2019 № 1/11 – 2082)

Схвалено вченою радою Науково-дослідного інституту українознавства
(протокол № 9 від 27 грудня 2018 року)
Київ – 2019

Автори-укладачі:

Котусенко О. Ю., головний спеціаліст відділу змісту освіти, мовної політики та освіти національних меншин департаменту загальної середньої та дошкільної освіти МОН України;

Михайловська Н. А., начальник відділу наукового та навчально-методичного забезпечення змісту загальної середньої освіти в Новій українській школі ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»

Авторський колектив від Науково-дослідного інституту українознавства:

Ціпка А. В., д. філол. н., завідувач відділу української філології;

Бойко Т. І., к. філос. н., завідувач відділу освітніх технологій та популяризації українознавства;

Газізова О. О., к. і. н., провідний науковий співробітник відділу історичних студій;
Краснодемська І. Й., к. і. н., провідний науковий співробітник відділу історичних студій;

Хоменко О. А., к. і. н., старший науковий співробітник відділу української філології;

Бойко С. М., к. філос. н., старший науковий співробітник відділу освітніх технологій та популяризації українознавства

Пояснювальна записка

Навчальна програма українознавчого курсу «Я і Україна» (далі – Програма) розрахована на фахівців українських освітніх закладів за межами України, учителів суботніх та недільних шкіл українського зарубіжжя, а також батьків, які виховують своїх дітей на традиціях української національної культури та допомагають їм активізувати пізнавальну діяльність щодо різнобічного вивчення багатьох граней сучасної України та її минувшини, пізнавати самотність українського світу та особливості життєдіяльності української спільноти, зберегти українську ідентичність крізь призму вивчення сучасного українознавства.

Програма побудована на інтегративному підході, що передбачає охоплення матеріалів про Україну та українську спільноту, які продукуються українськими та зарубіжними науковцями, педагогами, представниками медіакультури, незалежними експертами в галузі соціології, освіти, культури, історії, етнології, політології, прикладної антропології, соціокультурної антропології тощо.

Змістове наповнення Програми розподілено таким чином, щоб продемонструвати українській спільноті за кордоном потенціал сучасного українознавства не лише в академічній сфері, а й у різноманітних соціальних практиках, обороні й захисті своєї Батьківщини.

Метою курсу «Я і Україна» є актуалізація формування національних цінностей та пріоритетів у вихованні молодого покоління українського зарубіжжя, допомога численній українській діаспорі, яка прагне зберегти своє коріння, у впровадженні в освітній простір за кордоном українознавчої складової, яка передбачає ознайомлення дітей з Україною, світовим українством, духовними та матеріальними цінностями українського народу, особливостями української мови, культури, різноманітними формами мовленнєвого етикету, малими українськими фольклорними формами, особливостями українського довкілля, вагомими акцентами в націє- та державотворенні та сприяє в більш доступній формі зрозуміти й осмислити сучасний історичний процес розвитку України.

Упровадження основ сучасного українознавства в освітній процес суботніх і недільних шкіл українського зарубіжжя сприятиме поступовому процесу засвоєння знань з історії, культури, освіти України, формуванню мотивованого українського патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, що є одним із принципів освітньої діяльності, зазначеному в Законі України «Про освіту» (стаття 6 «Засади державної політики у сфері освіти та принципи освітньої діяльності», п. 1)¹.

Зміст Програми з українознавчого курсу «Я і Україна» передбачає ознайомлення дітей у суботніх і недільних школах за кордоном з Україною й українською спільнотою на основі проведення паралелей між сучасним українським буттям та минувшиною, що значно допоможе розкрити деякі реалії української повсякденності, особливості самобутності української мови, культури, мистецтва, історії, літератури, архітектури тощо, їх звичаї та традиції, вшанування обрядів своїх предків та святкування традиційних народних і державних свят; сприятиме кращому розумінню української ментальності та поведінкових особливостей сучасних українців.

Матеріал Програми спрямований відкрити дітям і молоді за кордоном найяскравіші сторінки історії й культури України, які на основі достовірних архівних джерел, поетичної і прозової української літератури, пісенної творчості, здобутків у сфері мистецтва, спорту, кулінарної справи доводять значимість українців у світовій цивілізації та культурі й надихають бути гідними своїх предків, вчать берегти незалежність і самостійність України, захищати її інтереси на світовому рівні.

Пропонована Програма з курсу українознавства містить 2 частини, які складаються з 10 модулів: «Я і моя родина», «Символи та обереги українського народу»,

¹ Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

«Календарно-побутова обрядовість українців», «Українське природне довкілля», «Основи українського життя, український побут», «Українська держава. Сторінки історії», «Знані українці давнини і сьогодення», «Культурні пам'ятки України», «Українці у світі», «Українська мова – твої ключі до світу».

У кожному модулі наведено орієнтовні теми для елементарного та вищого рівнів засвоєння згідно з віковими особливостями дітей та учнівської молоді. Учителю на власний розсуд, відповідно до рівня володіння українською мовою, обирає теми й планує освітній процес. Задля узагальнення матеріалу подано також орієнтовні назви презентацій проектів, що систематизують набуті знання учнів з того чи іншого модуля або теми.

Вагоме місце у змістовій частині Програми займають відомі й маловідомі українські постаті, які боролися за незалежність України в минулому і нині віддають своє життя на сході України, захищаючи українські землі.

Наскрізно в змісті Програми акцентовано увагу на значенні української наукової, художньої, публіцистичної й прозової літератури в житті українців, завдяки якій патріотично налаштовані письменники, поети, публіцисти й науковці борються з комплексом меншовартості, підносять моральний дух і віру українців у краще майбутнє. Запропонований у Програмі матеріал знайомить дітей та підлітків із культурними пам'ятками України, розкриває взаємовплив особливостей українського спілкування із навколишнім середовищем.

Останнім часом у суспільстві дедалі більше усвідомлюється загальна потреба в культурі, що здатна вплинути на поступ суспільства в цілому. Культура все ґрунтовніше починає розумітись як найважливіший здобуток нації, бо вона зберігає й утверджує не лише особистісне, а й національне існування.

Перспективність розвитку української культури залежить від готовності її представників до самозбереження своєї національної сутності та творчої активності, яка зміцнюватиме самобутність, відчуття національної гідності.

Упровадження Програми «Я і Україна» в освітній процес суботніх та недільних шкіл українського зарубіжжя сприятиме збереженню української мови та ідентичності в підростаючого покоління.

Навчальна програма
«Я і Україна»
з курсу українознавства для суботніх та недільних шкіл
українського зарубіжжя

№	Назва модуля (Модулі /теми для використання на розсуд учителя)	Кількість годин Рівень володіння УМІ А1-А2 (В1)	Кількість годин Рівень володіння УМІ В1 – В2 (С1)
I	Я і моя родина	3	3

II	Символи та обереги українського народу	6	3
III	Календарно-побутова обрядовість українців	4	4
IV	Українське природне довкілля	3	3
V	Основи українського життя, український побут	3	3
VI	Українська держава. Сторінки історії	3	6
VII	Знані українці давнини і сьогодення	3	3
VIII	Культурні пам'ятки України	4	4
IX	Українці у світі	3	3
X	Українська мова – твої ключі до світу	3	3
	Всього	35	35

I частина Модуль I. Я і моя родина

Я – сонях малий...

Тема 1. Хто я є? Я – українець, нащадок славного роду

Основні поняття: дитина, українка/українець, учень/учениця, українські діти, ім'я, імена, прізвище, вік, зовнішність, риси характеру, опис людини; мова, національність, місце проживання; мала батьківщина, назва міста (села), вулиці; сусіди, батьківський край, рідний дім.

Моя родина і Україна.

Тема 2. Моє ім'я – то родина...

Основні поняття: сім'я: тато, мама, батьки, братик, сестричка, дитина, господиня, господар; родина: бабуся, дідусь, тітка, дядько, хрещені батьки.

Шанобливе ставлення до матері, батька, бабусі, дідуся в українській традиційній родинній педагогіці. Історія та традиції святкування Дня матері (у другу неділю травня), Дня батька (у третю неділю червня або третю неділю вересня) в Україні.

Тема 3. Мій родовід

Основні поняття: рід, родовід, родове дерево, предки, нащадки, збереження та передача родинних традицій, родинні свята.

Історичне коріння моєї родини.

Взаємоповага в українській родині. Основні засади взаємин у сім'ї: повага до старших, любов до рідної землі, гостинність, працелюбність. Народна педагогіка.

Ставлення до батьків та старших, догляд за дітьми та виховання дітей, опікування над літніми батьками, родинність, гостинність, спілкування, ввічливість, зустріч,

прощання з гостем, рівність усіх членів родини, відповідальність, працьовитість, відданість, обов'язок.

Презентація проекту «Українські народні традиції моєї родини» або «Дерево мого роду»

Модуль II. Символи та обереги українського народу

*Моє ім'я – Вишиванка,
Я – хрестик на полотні.*

Тема 1. Державні символи України (герб, прапор, гімн)

Основні поняття: символи України; герб, прапор, гімн, український народ, український марш, присяга, громадянство, право, обов'язок, гідність.

Державний Прапор України. Кольори Державного Прапора. Найвідоміші державні утворення на теренах України та їхні прапори. Назва і значення Державного Герба. П. Чубинський – автор слів Державного Гімну України. Конституція України, гривня (грошова одиниця). День Незалежності України, День Державного Прапора України, День Конституції.

Тема 2. Символи та обереги українців

Основні поняття: особисті обереги: вінок, стрічки, намисто (плетіння, намистинки, низання), пояс, сорочка-вишиванка. Хатні обереги: рушник, посуд, підкова, образ (ікона), покуть, дзвін, свічка, освячена вода, часник, сухоцвіти, маківки, дідух, ляльки-обереги (мотанки, веснянки, берегині).

Символіка квітів та кольорів. Національна культура. Народні звичаї та обряди. Особисті обереги. Хатні обереги.

Тема 3. Народні символи України

Основні поняття: символ, казка, легенда, пісня, рослини-символи, птахи-символи, тварини-символи.

Уособлення краси України в рослинних символах: калина, верба, дуб, тополя, барвінок, чорнобривці. Образи птахів (лелека, ластівка, соловейко, зозуля) та тварин (кінь, тур) в українському фольклорі. Рослини і птахи, які стали традиційними народними символами України (калина, верба, барвінок, чорнобривці, лелека, ластівка, соловейко, зозуля).

Казки і легенди про тварин і рослин. Народні символи в пісенній творчості. Орнаменти рослин і тварин як окраса гончарного посуду, вишивок, розпису писанок та ікон.

Тема 4. Український рушник – вічна пам'ять народу

Основні поняття: полотно, нитка, вишиванка, рушник-утирач, рушник весільний, голка, мереживо, візерунки, кольори-символи, рослинний та геометричний орнаменти.

Регіональні особливості орнаментування рушників та вишивки в Україні. Значення українського рушника в побуті та традиційних обрядах.

«Пісня про рушник», автор Андрій Малишко, композитор Платон Майборода.

Тема 5. Писанка як оберіг: краса, що нас об'єднує

Основні поняття: писанка, крашанка, знаки-символи, яйце – символ Великодня, смужка, хвилясті лінії, символи.

Обрядовість писанки під час Великодніх свят. Писанкарство. Великодні писанки: візерунки, символи, значення.

Пісня «Розмалюю писанку», автор Марія Бурмака.

Тема 6. Український народний одяг. Вишиванка – родинна реліквія

Основні поняття: одяг, повсякденний та святковий, чоловічий та жіночий, дитячий одяг, зимове та літнє вбрання. Вишиванка, сорочка, спідниця, плахта, шаровари, вінок, стрічки, фартух, хустка, намітка, шапка, бриль, намисто, чоботи, черевики, постолі, пояс, кожух, свита тощо.

Сорочка-вишиванка – родинна історія від покоління до покоління, енергетичний потік; вишивальниця. Рослинні барвники ниток.

День вишиванки (щороку в третій четвер травня) – символ належності до роду та нації, ознаки українськості.

Презентація проекту «Символи та обереги українського народу»

Модуль III. Календарно-побутова обрядовість українців

І сонечка тепло...

Тема 1. Обрядовість зимового циклу

Основні поняття: пора року – зима, назви зимових місяців. Основні календарно-обрядові свята українців зимового циклу. Введення в храм Пресвятої Богородиці, Катерини, Андрія Первозваного, Миколая. Новорічно-різдвяна обрядовість: Святий вечір. Різдво. Щедрування та колядування. Народний вертеп. Щедрий вечір. Преподобна Меланія. День Василя Великого. Новий рік. Голодна кутя. Водохреще (Богоявлення). Колядки, щедрівки, віншування, різдвяна атрибутика, дитячі ігри та забави.

Прикмети, повір'я, звичаї, пов'язані із зимовими святами.

Тема 2. Обрядовість весняного циклу

Основні поняття: пора року – весна, назви весняних місяців. Основні календарно-обрядові свята українців весняного циклу. Стрітєння, Масляна, Сорок святих, Теплому Олексі, Благовіщення, Великдень. Весняні заходи, веснянки, гаївки, танці-хороводи.

Прикмети, повір'я, звичаї, пов'язані із весняними святами.

Тема 3. Обрядовість літнього циклу

Основні поняття: пора року – літо, назви літніх місяців. Основні календарно-обрядові свята українців літнього циклу. Зелені свята (Трійця). Купальська обрядовість, Петра і Павла. Свята літніх польових робіт: зажинки, обжинки. Маковея, Спаса (Преображення Господнє), Перша Пречиста. Клечальна (зелена) неділя, русалії, лікарські трави.

Прикмети, повір'я, звичаї, пов'язані із літніми святами.

Тема 4. Обрядовість осіннього циклу

Основні поняття: пора року – осінь, назви осінніх місяців. Основні календарно-обрядові свята українців осіннього циклу. Зажинки, жнива, обжинки, головосіки. Початок пори весіль. Завершення польових робіт: обжинки, Введення (Друга Пречиста), Здвиження (Воздвиження Чесного Хреста), Івана Богослова, Покрова Пресвятої Богородиці, Архістратига Михаїла.

Прикмети, повір'я, звичаї, пов'язані із осінніми святами.

Презентація проекту «Традиції українського народу»

Модуль IV. Українське природне довкілля

*Моє ім'я – степ широкий.
Над сивим Дніпром туман ...*

Тема 1. Природне довкілля. Географічна карта України

Основні поняття: поле, ліс, гора, річка, долина, море, озеро, клімат, жива і нежива природа.

Природні зони України. Мішані ліси. Лісостеп. Степ. Гори. Карпати і Кримські гори. Чорнозем, природні надра (вугілля, природний газ, нафта, глина, граніт).

Водойми та водоймища України: моря (Чорне море, Азовське море), ріки (Дніпро, Десна, Південний Буг), озера (Світязь, Синевир), водосховища (Київське, Канівське).

Розташування України на мапі. Держави, із якими межує Україна, населення України. Столиця України.

Найвизначніші географічні об'єкти України (гора Говерла, Олешківська пустеля, Дністровський каньйон, Оптимістична печера, Урицькі скелі, водоспад Шипіт). Географічний центр Європи.

Охорона навколишнього природного середовища України. Заповідники: біосферний заповідник «Асканія-Нова» ім. Ф. Е. Фальц-Фейна (Херсонська область), Карпатський біосферний заповідник (Закарпатська область), Національний історико-археологічний заповідник «Кам'яна Могила» (Запорізька область), Дунайський біосферний заповідник (Одеська область), природний заповідник «Розточчя» (Львівська область).

Тема 2. Рослинний світ України

Основні поняття: польові рослини (волошки, ромашки, маки, дзвіночки), декоративні (чорнобривці, барвінок, мальви, айстри, півонії, півники, васильки, любисток, м'ята), плодово-ягідні культури (вишня, яблуна, груша, айва, абрикоса, персик, малина, смородина, ожина, чорниця, виноград, агрус, порічки), зернові (пшениця, жито, просо, гречка, ячмінь, овес, кукурудза), харчові культури (горох, квасоля), технічні (соняшник, льон), овочеві культури (білокачанна капуста, помідори, огірки, цибуля городня, столові буряки, морква); дерева (волоський горіх, верба, тополя, дуб), кущі (калина, горобина).

Червона книга України.

Казки, легенди, прислів'я, загадки про рослини.

Тема 3. Тваринний світ України

Основні поняття: свійські тварини та птахи (віл, кінь, корова, свиня, коза, собака, кіт, курка, гуска, качка), дикі тварини (вовк, лисиця, заєць, білка, дикий кабан, олень, лось, їжак) та птахи (лелека, ластівка, зозуля, сорока, ворона, соловей, горобець), комахи (бджоли, мурахи, гедзь).

Червона книга України.

Казки, легенди, прислів'я, загадки про тварин.

Презентація проекту «Захоплюючий рослинний/тваринний світ України»

Модуль V. Основи українського життя, український побут

Тема 1. Основні форми господарювання українців

Основні поняття: хліборобство, оранка, сімба, жнива, плуг; скотарство, вівчарство, бджільництво, риболовство, мисливство, збиральництво, лісорубство, виробництво вугілля, чумацтво, транспорт.

Основні (землеробство, скотарство) та допоміжні (рибальство, бджільництво, мисливство, чумацтво) галузі господарства українського народу.

Тема 2. Традиційні українське поселення та житло. Український побут

Основні поняття: село (хутір, селище), місто, ратуша, двір, замок, фортеця, адміністративні будівлі (урядовий будинок (управи), церква, школа, майдан, ярмарок, корчма, господарчо-виробничі споруди (вітряк, водяний млин, кузня), хліб, паляниця, вареники, пампушки, галушки, борщ.

Народна архітектура. Толока. Вечорниці. Громадський та сімейний побут українців. Громадське самоврядування. Форми української родини. Структура і функції сім'ї. Сімейні обряди та звичаї.

Українські традиційні народні страви.

Тема 3. Українська хата та її інтер'єр

Основні поняття: хата, світлиця, покуть, піч, сіни, комора, горище, призьба, поріг, двері, одвірки, скриня. Хата (вікна, віконниці, піч, припічок, долівка, поріг, стеля,

сволок, колиска, покрівля, мисник, стіл, лавка, комин). Хатне начиння та оздоба, традиційний розпис хати та печі. Дворище, клуня, повітка, льох і погріб, криниця, огорожа (тин, пліт, перелаз, ворота, хвіртка).

Презентація проекту «Скансени – музеї просто неба в Україні»

Модуль VI. Українська держава. Сторінки історії

Моє ім'я – то є Воля...

Тема 1. Давня столиця Київ та його засновники. Княжа Русь-Україна

Основні поняття: стародавнє місто. Нестор Літописець; Київ, Щек, Хорив та сестра Либідь. Аскольд, Дір, Олег, Ігор, Святослав, княгиня Ольга. Володимир Великий і Ярослав Мудрий. Хрещення Русі. Володимир Мономах і боротьба з половцями, собор Святої Софії, Києво-Печерська лавра, Змієві Вали, Михайлівський Золотоверхий монастир; князь, князювання, ознаки княжої влади, полюддя, вотчина, бояри, дружинники, воевода, гроші, мозаїка, фреска.

Давні поселення на території Києва. «Повість минулих літ» про заснування Києва братами Кием, Щеком, Хоривом та сестрою Либідь. Виникнення і становлення Давньоруської держави. Легенди про князів Аскольда, Діра, Олега, Ігоря, Святослава і княгиню Ольгу. Русь-Україна за часів Володимира Великого і Ярослава Мудрого. Хрещення Русі. Володимир Мономах і боротьба з половцями.

Тема 2. Українське козацтво

Основні поняття: воля, звияга, козаки, джура, кошовий отаман, гетьман, Запорозька Січ, шабля, пояси, оселедець, бойовий гопак, козак-характерник, кіннота, козацькі чайки, курінь, козацька паланка, зимівники, фермерство, куліш, люлька, козацька дипломатія; військова звияга, символи влади (булава, печатка, хорогви, бунчук), козацька рада, виборність гетьмана, козацька чайка.

Виникнення запорозького козацтва. Хто такі козаки? Гетьман, низове козацтво, джура. Козацькі атрибути. Запорозька Січ. Дмитро Вишневецький. Військове мистецтво українського козацтва. Життя і побут козаків. Славні гетьмани. Петро Сагайдачний, Богдан Хмельницький, Іван Мазепа, Петро Калнишевський.

Козацька покровителька – Богоматір Покрова.

День українського козацтва – 14 жовтня – в день Покрови Пресвятої Богородиці.

Тема 3. Боротьба України за незалежність та соборність

Основні поняття: Українська національно-визвольна революція, СРСР (Союз Радянських Соціалістичних Республік), свобода, незалежність, соборність, Декларація про державний суверенітет України, Конституція України.

1917–1921 рр. – Українська національно-визвольна революція.

Україна в складі СРСР.

Голодомор 1932–1933 рр.

Україна в роки Другої світової війни.

Проголошення незалежності України. Визнання України на міжнародній арені.
Прийняття Конституції України.

2013–2014 рр. – Революція гідності. Герої не вмирають.

Захист територіальної цілісності та незалежності України. Волонтери.

Презентація проекту «Важливі сторінки історії України для мене – ...»

Модуль VII. Знані українці давнини і сьогодення

Моє ім'я – Україна.

Тема 1. Відомі письменники України

Основні поняття: письменник, поет, літературна казка, художні засоби в українській літературі: епітети, метафори, порівняння тощо.

Творчість та виховання дітей через поезію та прозу. Григорій Сковорода, Тарас Шевченко, Іван Франко, Іван Котляревський, Леся Українка, Олександр Олесь, Василь Симоненко, Василь Стус, Ліна Костенко, Богдан Лепкий, Василь Чухліб, Марічка Підгірянкa, Грицько Бойко, Василь Сухомлинський, Михайло Коцюбинський, Наталія Забіла, Андрій Кокотюха, Тарас Прохасько, Мар'яна Прохасько, Сашко Лірник, Андрій Бачинський, Сашко Дерманський, Іван Антонович Малкович, Василь Федієнко, Наталія Чуб.

Тема 2. Національні постаті України

Основні поняття: держава, князь, гетьман, конституція, історичний діяч.

Володимир Великий, Ярослав Мудрий, Петро Конашевич-Сагайдачний, Богдан Хмельницький, Петро Могила, Іван Сірко, Іван Мазепа, Пилип Орлик, Михайло Грушевський. Історичні постаті в літературі.

Тема 3. Українські музичні гурти. Театр та кіномистецтво

Основні поняття: українські національні інструменти, становлення національного театру і музики, кобзар, українська етнічна музика, українська народна музика, національні інструменти, музичні гурти України, українська класична музика, сучасна українська музика, театр корифеїв, сучасний український театр, український театр-вертеп, театр ляльок, класики української драматургії, екранізація популярних вистав, поетичне кіно, українська анімація.

Микола Лисенко – засновник української національної музики.

Корифеї українського театру: Марко Кропивницький, Іван Карпенко-Карий, Микола Садовський, Панас Саксаганський, Марія Заньковецька.

Всесвітньо відомі кіномитці: Віра Холодна, Олександр Довженко, Сергій Параджанов, Юрій Іллєнко, Леонід Биков.

Українська анімація (комедійний «козацький серіал» режисера Володимира Дахна).

Презентація проекту «Знані українці – ...»

Модуль VIII. Культурні пам'ятки України

Тема 1. Культурні пам'ятки України під охороною ЮНЕСКО

Основні поняття: світова спадщина, Конвенція із охорони всесвітньої спадщини, пам'ятки природи і культури, культурна спадщина, об'єкт культурного типу, об'єкт природного типу, об'єкт змішаного типу.

Київський Софійський собор і Києво-Печерська лавра (1990). Ансамбль історичного центру Львова (1998). Дуга Струве (2005). Резиденція митрополитів Буковини і Далмації (2011). Стародавнє місто Херсонес Таврійський та його хора (2013). Дерев'яні церкви Карпатського регіону (2013). Букові праліси Карпат (2007).

Презентація проекту «Культурні пам'ятки України»

Тема 2. Культурні об'єкти України змішаного типу

Основні поняття: музеї-заповідники, парки, музеї просто неба, меморіальні музеї-садиби, музей-мавзолей.

Могила Тараса Шевченка та Шевченківський національний заповідник. Кам'яна Могила. Дендрологічний парк «Софіївка». Качанівка (національний історико-культурний заповідник). Національний заповідник «Хортиця». Музей-мавзолей – меморіал-поховання у складі музею-садиби М. І. Пирогова. Святогірський історико-архітектурний заповідник.

Презентація проекту «Музеї-заповідники під відкритим небом»

Тема 3. Відомі архітектурні споруди України

Основні поняття: архітектор, міфічні персонажі, замок, фортеця, собор, церква. Будинок із химерами в м. Києві, музей «Писанка» в Коломиї, садиба «Круглий двір», Кам'янець-Подільський замок, замок Любарта в Луцьку, вулиця Кобилянської в Чернівцях, історичний центр Львова, церква Святого Духа в селі Потелич.

Презентація проекту «Екскурсії містами України»

Тема 4. Цікаві факти про Україну

Основні поняття: географічний центр Європи, трембіта, «Щедрик», духовні та культурні символи.

Духовні та культурні символи України: Острозька академія – фактично перший вищий навчальний заклад у всій Східній Європі. Найдовший музичний інструмент у світі – українська трембіта. Мелодійність, милозвучність української мови.

Цікаві факти про Україну.

Автор першої європейської Конституції – українець Пилип Орлик. «Щедрик» – найвідоміша у світі різдвяна пісня.

Найглибша у світі станція метро – «Арсенальна» (місто Київ).

Природні дива: географічний центр Європи, острів Хортиця (місто Запоріжжя) – найбільший острів на Дніпрі, печера «Оптимістична» (Тернопільська область) – найдовша у світі гіпсова печера, Олешківські піски (Херсонська область) – найбільша територія в Україні, вкрита пісками.

Презентація проекту «Найцікавіші факти про Україну»

Модуль IX. Українці у світі

Тема 1. Українська діаспора

Основні поняття: світ, карта світу, континенти, країни-сусіди, діаспора (східна, західна).

Країни, у яких проживають українці. Традиції української діаспори. Роль церкви в організації громадського життя. Діяльність суботніх та недільних шкіл у країнах поселення.

Тема 2. Молодіжні українські громадські організації за кордоном

Основні поняття: громадсько-політична молодіжна організація, статут, однострої, ПЛАСТ, Спілка української молоді.

Виникнення спортивно-руханкових організацій. Структура та статут молодіжної організації за кордоном. Обов'язки та права членства. Мета, ідейні засади, значення молодіжних структур для українства за кордоном.

Напрямки діяльності українських молодіжних громадських організацій: спортивний, культурно-просвітницький, волонтерський.

Діяльність пластових організацій, Спілки української молоді та інших організацій за кордоном на сучасному етапі.

Тема 3. Культурне життя моєї української громади

Основні поняття: українська громада, волонтер, церква, культурні вечори, майстер-клас.

Відзначення українських державних свят і пам'ятних дат. Громадська, волонтерська діяльність. Українські музеї у світі. Українські видання та мас-медіа.

Презентація проекту «Моя суботня/недільна школа. Зв'язки з Україною»

Модуль X. Українська мова – твої ключі до світу

Тема 1. Українська мова – мова твоїх рідних (родичів). Українська книга

Основні поняття: українська мова, рукописна книга, чорнило, перо, чорнильниця, каламар, книгодрукування, друкарня, буквар, читанка, фольклор, народні пісні, народні казки.

Історія українського книгодрукування. Рукописне Пересопницьке Євангеліє. «Апостол» – перша українська друкована книга, видана в 1574 р. Іваном Федоровим у Львові. Перший український «Буквар» (1574 р.). Києво-Печерська лавра як один із найбільших осередків книгодрукування в Україні.

Український дитячий фольклор. Виміри прекрасного в українській народній словесності для дітей: календарно-обрядова поезія, народна казка, переказ, легенда, пісня. Народ скаже – як зав'яже. Відображення українських взаємин у слові (прислів'я, приказки, вірші, пісні).

Вислови про українську мову. Вивчення української мови за кордоном.
9 листопада – День української писемності та мови.
21 лютого – Міжнародний день рідної мови.

Тема 2. «Я на сторожі коло їх поставлю Слово» (Т. Шевченко): Великий Кобзар – творець сучасної української літературної мови.

Основні поняття: Великий Кобзар (Т. Шевченко), кріпацтво, «Заповіт», поезія, художник.

Знайомство з поезією «Кобзаря» (дитячий «Кобзар») як перший досвід пізнання дитиною себе як українця(ки). Українська людина, історія, природа в «Кобзарі». Утвердження національної мови у творчості Т. Шевченка. Особистісний досвід пізнання дитиною художнього всесвіту «Кобзаря». Кирило-Мефодіївське братство.

Увіковічення Шевченка. Пам'ятники Кобзареві в Україні. Шевченко у світі. Музеї Шевченка.

Національна премія України імені Тараса Шевченка.

Тема 3. Український мовленнєвий етикет

Основні поняття: українська мова – мова твоїх рідних (родичів), найактуальніші теми для спілкування, гостинність українців, зустріч гостей, культура проводити вільний час і свята, українські форми привітання, звертання, прохання, слова ввічливості, слова вдячності, слова на прощання.

Слова прощання: «До побачення!», «Бувайте здорові!», «До вечора!», «До зустрічі!», «До завтра!», «Прощайте!», «На все добре!».

Слова вдячності не тільки традиційні «Спасибі!», «Дякую!», а й більш емоційні: «Гречно дякую!», «Уклінно дякую!», «Красно дякую!», «Файно дякую!», «Щиро дякую!», «Щиро вдячна/ий!», «Сердечно (щиросердно) Вам дякую!», «Дуже дякую!», «Я дуже Вам вдячна/ий!», «Глибоко вдячна/ий за ...!», «Вельми вдячна/ий!».

У кожній життєвій ситуації мають застосовуватися відповідні вислови, до прикладу: «Слава Ісусу Христу!», «Христос народився!» (на Різдво), «Христос Воскрес!» (на Великдень), «Зі святом!» тощо.

Українська мова та медіапростір. Додатки до мобільного телефону. Мова – ДНК нації. Р.І.Д. L-Lingo. Українська бібліотека

II частина

Модуль I. Я і моя родина

Тема 1. Я, моя родина, мій народ – спадкоємність поколінь. Дерево мого роду

Основні поняття: український народ, національна ідентичність, національні групи, цілісність, неперервність українського роду, українознавство.

Моє українське коріння. Взаємозв'язок багатьох поколінь українців через родинні зв'язки, природне довкілля, мову, традиційну культуру, спільну історичну долю.

Презентація проекту «Дерево мого роду»

Тема 2. Родина – осередок збереження, творення та передачі українських духовних цінностей

Основні поняття: соціокультурний осередок, культура взаємин, духовні цінності. Родина – соціокультурний осередок збереження українських традицій.

Культура взаємин в українській родині. Духовні цінності моєї родини та роду. Відображення ідеї роду в творах українських письменників.

Презентація проекту «Духовні цінності моєї родини»

Тема 3. Історія мого роду – частина історії народу (вплив історичних подій на мій рід, родину)

Основні поняття: рід, родина, славетні предки, герої.

Кожна українська родина утворює цілісність України. Відомі українські родини Лисенків, Старицьких, Драгоманових, Косачів, Тобілевичів, Алчевських, Грінченків та ін. Їхній внесок в українську державну справу.

Мої славетні предки та їхній внесок в історію України та інших держав. Герої в моїй родині.

Презентація проекту «Внесок мого роду в розбудову української державності»

Модуль II. Символи та обереги українського народу

Тема 1. Обереги українців у побуті

Основні поняття: автентичні вишивки: гуцульська, буковинська, бойківська, подільська, полтавська, розпис на предметах побуту, техніка вишивки, символіка.

Відтворення народних символів України у предметах побуту, вишивці на сорочках та рушниках, у розписі посуду, кованих виробів, різьбленні, писанках.

Тема 2. Обереги, пов'язані з конкретними життєвими ситуаціями, святами та обрядами

Основні поняття: свята й обряди, традиційна обрядовість українців, весілля, поминальні обряди, хрестини.

Обереги, які українці використовують під час проведення свят і обрядів. Традиційна обрядовість українців. Українське весілля. Поминальні обряди. Хрестини. Пошанування загиблих родичів.

Тема 3. Національні символи України

Основні поняття: символіка, геральдика, сфрагістика, нумізматики, герої, гроші. Козацька символіка: корогва (прапор), бунчук, булава та її різновиди (тростина (палиця) та пірнач), каламар, литаври та печатка.

Вияв ідеї державотворення в українській символіці, геральдиці, сфрагістиці, нумізматиці. Герби українських міст та історичних регіонів. Символіка кольорів.

Символіка визвольних змагань Української Народної Республіки, Української повстанської армії, військова символіка та нагороди незалежної України.

Презентація проекту «Символи та обереги в моїй родині»

Модуль III. Календарно-побутова обрядовість українців

Тема 1. Обрядовість зимового циклу

Основні поняття: свята українців зимового циклу.

Введення в храм Пресвятої Богородиці, Катерини, Андрія Первозваного, Миколая. Новорічно-різдвяна обрядовість: Святий вечір. Різдво. Щедрування та колядування. Народний вертеп. Щедрий вечір. Преподобна Меланія. День Василя Великого. Новий рік. Голодна кутя. Водохреще (Богоявлення). Колядки, щедрівки, віншування, різдвяна атрибутика, дитячі ігри та забави.

Прикмети, повір'я, звичаї, пов'язані із зимовими святами.

Тема 2. Обрядовість весняного циклу

Основні поняття: свята українців весняного циклу.

Стрітіння, Масляна, Сорок святих, Теплою Олексі, Благовіщення, Великдень. Весняні заходи, веснянки, гаївки, танці-хороводи.

Прикмети, повір'я, звичаї, пов'язані із весняними святами.

Тема 3. Обрядовість літнього циклу

Основні поняття: свята українців літнього циклу.

Зелені свята (Трійця), купальська обрядовість, Петра і Павла. Свята літніх польових робіт: жайки, обжинки. Маковея, Спаса (Преображення Господне), Перша Пречиста. Клечальна (зелена) неділя, русалії, лікарські трави.

Прикмети, повір'я, звичаї, пов'язані з літніми святами.

Тема 4. Обрядовість осіннього циклу

Основні поняття: свята українців осіннього циклу.

Жайки, жнива, обжинки, головосіки. Початок пори весіль. Завершення польових робіт: обжинки, Введення (Друга Пречиста), Здвиження (Воздвиження Чесного Хреста), Івана Богослова, Покрова Пресвятої Богородиці, Архістратига Михаїла.

Прикмети, повір'я, звичаї, пов'язані з осінніми святами.

Презентація проекту «Збережемо українську обрядовість»

Модуль IV. Українське природне довкілля

Тема 1. Географія проживання українців у давнину і сьогоденні. Етнографічне районування України

Основні поняття: Середня Наддніпрянина, Поділля, Слобожанщина, Полісся, Буковина, Покуття, Південна Бессарабія, Таврія, Крим, Дон, Запоріжжя, Галичина, Прикарпаття, Карпати, Закарпаття, Сіверщина, Волинь, Південь. Етнографічні групи: бойки, лемки, гуцули, поліщуки, сіверяни, русини, литвини.

Історико-етнографічне районування. Критерії виокремлення етнографічних територій.

Тема 2. Українське природне довкілля та його роль у формуванні українського етносу. Географічне районування України

Основні поняття: ландшафт, народний календар, народна метеорологія.

Фізико-географічне районування України: особливості ландшафту. Вплив природних чинників на особливості господарської діяльності українців різних регіонів держави.

Народний календар, народна метеорологія.

Тема 3. Природні пам'ятки України. Сім природних чудес України. Туристична мапа України, екотуризм. Екологічна культура

Основні поняття: природний заповідник, туризм, екотуризм, екологія, екологічна свідомість, екологічна культура.

Сім природних чудес України: Асканія-Нова (біосферний заповідник, Херсонщина), Дністровський каньйон (Вінницька, Івано-Франківська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька області), Гранітно-степове Побужжя (регіонально-ландшафтний парк, Миколаївщина), Мармурова печера (АР Крим), Подільські Товтри (національний природний парк, Хмельниччина), Світязь (озеро, Волинь), Синевир (озеро, Закарпаття).

Природно-рекреаційні ресурси туризму в Україні. Створення інтерактивної карти з найкрасивішими місцями України. Екологічна ситуація в Україні. Екотуризм як спосіб розвитку екологічної культури сучасного суспільства.

Презентація проекту «Туристична карта. Унікальні природні пам'ятки України»

Модуль V. Основи українського життя, український побут

Тема 1. Основні форми господарювання українців. Сучасна господарська діяльність в Україні

Основні поняття: домашні господарства, фермерські господарства, приватні сільськогосподарські підприємства, кооперативи, господарські товариства, рослинництво (зернове господарство, вирощування технічних культур, овочів, картоплі, кормових, плодів і ягід), тваринництво (скотарство (молочне і м'ясне), свинарство, вівчарство та ін.), екологізація виробництва, будівельні матеріали, завод, фабрика, банк, Ан-225 «Мрія», атомні електростанції, Чорнобильська АЕС, конструкторське бюро «Південне», космічні апарати, оборонно-промисловий комплекс.

Промисловий та сільськогосподарський розвиток України. Атомна енергетика, літакобудування, машинобудування, суднобудування, радіоелектроніка, металургія, харчова промисловість.

Тема 2. Українські народні декоративно-ужиткове мистецтво та промисли

Основні поняття: кераміка, художній розпис, ткацтво, килимарство, техніки та регіональні особливості вишивки, в'язання, гончарство, деревообробництво, ковальство, гутництво, писанкарство, бондарство, обробка шкіри (кожум'яки,

лимарство, кушнірство), стельмаство (виготовлення саней та возів). Іграшки. Писанкарство. Витинанки. Народний іконопис.

Домашні ремесла та художні промисли. Чумацтво. Ткацтво. Вишивка. Килимарство. Художня обробка шкіри. Деревообробка. Гончарство. Гутництво. Художній метал. Іграшки. Писанкарство. Витинанки.

Художні центри: Опішня, Решетилівка на Полтавщині; Ічня, Дігтярі на Чернігівщині; Петриківка на Дніпропетровщині; Кролевець на Сумщині; Бубнівка, Клембівка на Вінниччині; Яворів та Пістинь на Івано-Франківщині.

Народний іконопис. Еволюція українського живопису. Народна музична культура.

Тема 3. Забудова та устрій українських поселень, народний одяг та кухня

Основні поняття: село, присілок, хутір, кузня, млин, корчма, крамниця, гамазей, замок, фортеця, адміністративні будівлі (урядовий будинок (управи), церква, ратуша, школа, майдан, ринок, корчма, господарчо-виробничі споруди (вітряк, водяний млин, кузня), вулиця, куток, провулок, майдан, площа, сусіди, межа, толока, гурт, ватага, громада, громадські зібрання, громадська думка, особистий голос, право, спільна мета, майдан (велелюдне зібрання люду), сорочка, плахта, кептар, керсетка, кожух, очіпок, хустка, прикраси, святкові страви.

Етнографічні особливості двору і житла. Фортифікаційні споруди на території України. Сільська громада та громадський побут. Забудова українських міст. Міста та міська обрядовість. Традиційні функції та класифікація народного одягу. Регіональні риси традиційного вбрання українців XIX – поч. XX ст. Особливості народного харчування.

Презентація проекту «Господарська діяльність в Україні»

Модуль VI. Українська держава. Сторінки історії

Тема 1. Русь-Україна. Галицько-Волинська держава

Основні поняття: шлях з варяг у греки, Русь («Русь-Україна»), князь, дружина, полюддя, данина, печеніги, язичництво. Хрещення Русі, Візантія, «Руська правда», монголи.

Виникнення і становлення Давньоруської держави за Олега, Ігоря, Святослава і княгині Ольги. Русь-Україна за часів Володимира Великого. Хрещення Русі. Київська держава (Русь-Україна) за Ярослава Мудрого. «Руська правда». Володимир Мономах. «Слово о полку Ігоревім».

Королівство Руське (Галицько-Волинська держава). Походи монголів на Русь. Данило Галицький.

Тема 2. Україна в XVI – першій половині XVII ст. Українське козацтво

Основні поняття: Люблінська унія, Пересопницьке Євангеліє, Іван Федоров, Костянтин Острозький, козацтво, гетьман, козацька рада.

Етносоціальна структура українського суспільства. Люблінська унія 1569 р. та її вплив на українські землі. Василь-Костянтин Острозький. Реформація та контр-реформація в Україні. Православні братства. Рукописна книга та книговидавництво. Берестейська церковна унія 1596 р. Утворення греко-католицької церкви. Митрополит Петро Могила, розвиток культури і освіти в XVI – першій половині XVII ст.

Виникнення запорозького козацтва – Запорозька Січ. Дмитро Вишневецький. Військово-політична організація та військове мистецтво українського козацтва. Життя і побут козаків. Славні гетьмани: Петро Сагайдачний, Богдан Хмельницький, Іван Мазепа, Петро Калнишевський.

Тема 3. Зародження гетьманства. Національно-визвольна війна. Гетьманщина

Основні поняття: козаки, реєстрове козацтво, договір, гетьман, старшина, низове козацтво.

Причини та хід національно-визвольної війни українського народу 1648–1654 рр. Богдан Хмельницький. Утворення Української гетьманської держави.

Українсько-московський договір 1654 р. Україна за часів І. Виговського. Конотопська битва (1659). Правобережна та Лівобережна Гетьманщина в 60–80-х рр. XVII ст. Руїна: причина і наслідки.

Петро Дорошенко – спроби об'єднання Лівобережної та Правобережної Гетьманщини. Україна за гетьмана Івана Мазепи, його внутрішня та зовнішня політика. Україна в подіях Північної війни. Полтавська битва. Конституція Пилипа Орлика.

Ліквідація козацтва на Правобережній Україні. Імперський наступ на автономію Гетьманщини. Українське суспільство у 20–90-х рр. XVIII ст.

Тема 4. Доба Відродження і пробудження України

Основні поняття: «Руська трійця», українська літературна мова, «Русалка Дністрова», «Кобзар», Кирило-Мефодіївське братство, «Хлопоманство», «Народовці» та «москвофіли», товариство «Просвіта», Братство тарасівців. Українські січові стрільці.

Адміністративно-територіальний устрій українських територій у складі Російської та Австрійської (Австро-Угорської) імперій.

Революція 1848–1849 рр.: національний рух у західноукраїнських землях. Головна руська рада. «Руська трійця». «Русалка Дністрова». Скасування панщини.

Початок українського національного руху. Формування сучасної української національної самосвідомості. Початок формування української літературної мови, Іван Котляревський та «Енеїда», Тарас Шевченко «Кобзар». Кирило-Мефодіївське братство та його роль у національному русі.

Валуєвський циркуляр і Емський указ – наступ на українську мову. Ліквідація кріпацтва та реформи 1860–1870 рр.

Товариство «Просвіта». Наукове товариство імені Т. Г. Шевченка. Братство тарасівців. Політизація українського руху.

Перша світова війна (1914–1918). Організація УСС, Українська Національна Рада. Бої січових стрільців з російськими військами. Д. Вітовський.

Тема 5. Боротьба за волю і незалежність. Доба тоталітаризму

Основні поняття: Центральна Рада. Українська гетьманська держава П. Скоропадського. Холодний Яр. ЗУНР (Західноукраїнська Народна Республіка). Союзний договір. Голодомор. Карпатська Україна. Проголошення Української держави 30 червня 1941 р. Друга світова війна. ООН (Організація Об'єднаних Націй). Рух опору. ОУН (Організація українських націоналістів). УПА (Українська повстанська армія).

Формування державних інститутів за доби Центральної Ради: створення ЦР, Генеральний секретаріат, Універсали ЦР як важливі віхи розвитку законодавства. Внутрішня та зовнішня політика Центральної Ради. Перша війна радянської Росії з УНР. Проголошення незалежності УНР. Бій під Крутами.

Українська гетьманська держава П. Скоропадського (основні засади внутрішньої і зовнішньої політики, причини падіння Гетьманату). Державотворча політика Директорії (проблеми пошуку шляхів збереження незалежності, С. Петлюра та його роль у державотворчому процесі, причини поразки Директорії).

Холодний Яр – визвольна боротьба. ЗУНР та її роль у об'єднувачому процесі, створення соборної Української держави (створення ЗУНР, її державотворча політика, взаємозв'язки ЗУНР та УНР, причини падіння ЗУНР, її історичне значення).

Боротьба більшовиків за утвердження радянської влади в Україні. Союзний договір 1922 р., його суть та наслідки для українського народу.

Українізація та її наслідки.

Голодомори 1921–1923, 1932–1933, 1946–1947 років.

Українське питання в міжвоєнний період.

Україна і українці у Другій світовій війні. Карпатська Україна. Створення ОУН. Визвольна боротьба УПА. Проголошення Української держави 30 червня 1941 р.

Україна – один із засновників ООН. Рух опору.

Тема 6. Державне самоутвердження України

Основні поняття: шістдесятники, дисидентський рух, Українська Гельсінська спілка. Народний рух України. Українські політичні партії. Декларація про державний суверенітет України. Акт проголошення незалежності України. Розпад СРСР. Утвердження державних символів. Помаранчева революція. Революція гідності. Небесна Сотня.

Шістдесятники, дисидентський рух, Українська Гельсінська спілка. Розгортання руху за незалежність України в другій половині 80-х рр. XX ст. Народний рух України. Українські політичні партії. Декларація про державний суверенітет України 16 липня 1990 р. та її значення в державотворчому процесі. Акт проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р. Розпад СРСР: причини та наслідки. Всенародний референдум 1 грудня 1991 р. Утвердження державних символів (герб, прапор, гімн). Визнання незалежності України світовим співтовариством. Україна в міжнародних відносинах. Конституція України 28 червня 1996 р. Рухи протесту початку 2000-х рр.

Помаранчева революція 2004 р.

Революція гідності 2013—2014 рр. Небесна Сотня: герої не вмирають...

Героїзм українського народу в боротьбі за суверенітет української держави в умовах воєнної агресії Росії. Волонтерський рух.

Презентація проекту «Вражаючи сторінки історії українського суспільства»

Модуль VII. Знані українці давнини і сьогодення

Тема 1. Творці української державності

Основні поняття: консерватизм, націоналізм, історик, митрополит, головнокомандуючий, дисидент, патріарх.

Націонал-самостійницька концепція М. Міхновського.

Націєтворча державницька концепція В. Липинського.

Український інтегральний націоналізм Д. Донцова.

Діяльність творців української державності: голова Центральної Ради М. Грушевський, головний отаман військ УНР С. Петлюра, генеральний секретар УНР В. Винниченко, гетьман П. Скоропадський, полковник Є. Коновалець, митрополит А. Шептицький, патріарх Й. Сліпий, голова ОУН (р) С. Бандера, головнокомандуючий УПА Р. Шухевич, дисиденти Є. Сверстюк, В. Чорновіл, Л. Лук'яненко, архієпископ Л. Гузар, патріарх Філарет.

Презентація проекту «Творцем української державності для мене є ...»

Тема 2. Винаходи українців

Основні поняття: винахідник, конструктор, біолог, генетик, анатом, гістолог, нейрофізіолог, природодослідник, рентген, ноосфера.

Створення прообразу сучасних рентгенівських апаратів (Х-променів) – Іван Пулюй, технологія опріснення морської води для пиття – Леонард Смирнов, електричний трамвай – Федір Піроцький, конструктор перших космічних кораблів і штучних супутників Землі – Сергій Корольов, винахідник вертольота – Ігор Сікорський, зварювання живих тканин – Євген Патон та ін.

Відомі науковці:

Ілля Мечников – біолог;

Володимир Бец – український анатом і гістолог;

Олександр Ковалевський – український природодослідник;

Сергій Виноградський – геніальний мікробіолог;

Володимир Вернадський – творець вчення про ноосферу, його ім'ям названо Національну бібліотеку України;

Сергій Гершензон – видатний український учений у галузі молекулярної біології та генетики, один із засновників Інституту молекулярної біології і генетики НАН України;

Микола Амосов – видатний український лікар, вчений у сфері серцево-судинної хірургії;

Платон Костюк – видатний український нейрофізіолог;

Ольга Броварець (нар. 1986 р.) – старша наукова співробітниця Інституту молекулярної біології і генетики НАН України, яка захистила докторську дисертацію

«Мікроструктурні механізми виникнення спонтанних точкових мутацій» і на початку 2016 року стала наймолодшим доктором наук України.

Презентація проекту «Винаходи та інновації. Винахідники України»

Тема 3. Культурно-мистецька спадщина українців

Основні поняття: корифеї українського театру, творці української музики та художньої творчості.

Знані корифеї українського театру – доля, творчість, талант: Марія Заньковецька, Соломія Крушельницька, Лесь Курбас.

Видатні українські кіномитці: Олександр Довженко, Сергій Параджанов, Леонід Биков, Іван Миколайчук.

Відомі українські оперні та камерні співаки: Борис Гмиря, Дмитро Гнатюк, Анастолій Солов'яненко та ін.

Творці української музики: Максим Березовський, Дмитро Бортнянський, Артем Ведель, Микола Лисенко, Микола Леонтович («Щедрик»), Борис Лятошинський, Володимир Івасюк.

Художня творчість: Микола Пимоненко, Олександр Мурашко, Казимир Малевич, Михайло Бойчук, Олександра Екстер, Георгій Нарбут, Катерина Білокур, Марія Примаченко, Тетяна Яблонська, Олександр Архипенко.

Презентація проекту «Відомий митець України для мене – ...»

Модуль VIII. Культурні пам'ятки України

Тема 1. Неповторні замки і фортеці України

Основні поняття: замок, фортеця, англійська готика, французький Ренесанс, автентичний.

Хотинська фортеця (м. Хотин, Чернівецька область).

Кам'янець-Подільський замок (Хмельницька область).

Аккерманська (Білгород-Дністровська) фортеця (Одеська область). Меджибізький замок (Хмельницька область).

Замок Паланок (м. Мукачево, Закарпатська область).

Палац Кирила Розумовського (Чернігівська область).

Шарівський замок (Харківська область).

Палац графів Шенборнів (Закарпатська область).

Жовківський замок (Львівська область).

Підгорецький замок (с. Підгірці, Львівська область).

Палац Даховських (с. Леськове, Черкаська область).

Золочівський замок (Львівська область).

Презентація проекту «Найдивовижніші фортеця або замок України»

Тема 2. Вражаючі мости в Україні

Основні поняття: Старий австрійський міст Ворохта на Івано-Франківщині. Тернопільський віадук у селі Плебанівка. Інгульський міст у Миколаєві. Амурський

(Старий) міст у Дніпрі. Арковий міст у Запоріжжі. Міст чотирьох євангелістів у Закарпатті. Міст Є. Патона, Південний міст (м. Київ).

Презентація проекту «Мости – пам'ятки архітектури»

Тема 3. Монастирі та церкви України

Основні поняття: Софія Київська, Андріївська церква, Києво-Печерська лавра (м. Київ), Почаївська лавра (Тернопільська область), Крехівський монастир (Львівська область), Святогірський монастир (Донецька область), Троїцький собор (Дніпропетровська область), Георгіївський монастир на Козацьких Могилах (Рівненська область), Іллінська церква (с. Суботів, Черкаська область) та ін.

Презентація проекту «Святими місцями України»

Тема 4. Обласні центри України. Найбільші міста України

Основні поняття: столиця України, міста-мільйонники.

Київ – столиця України. Міста-мільйонники (Київ, Харків, Одеса, Дніпро, Донецьк). Львів – найбільше місто на заході України.

Презентація проекту «Моя подорож Україною»

Модуль ІХ. Українці у світі

Тема 1. Історія формування української діаспори

Основні поняття: східна і західна українська діаспора.

Визначення терміна «українська діаспора». Причини утворення діаспорних груп народів. Чотири хвили масового переселення з України. Розселення українців у світі (східна і західна українська діаспора).

Презентація проекту «Розселення українців у світі»

Тема 2. Розвиток українського суспільства в діаспорі

Основні поняття: громадські та культурницькі організації в діаспорі.

Історія освіти в діаспорі. Історія українського книговидання в діаспорі. Досягнення українського письменства в західному світі. Українські бібліотеки в світі. Громадські та культурницькі організації в діаспорі.

Презентація проекту «Культурні досягнення зарубіжних українців»

Тема 3. Молодіжні організації української діаспори

Основні поняття: «спортивно-руханкові» організації, Шкільна Рада при УККА (США), Міжнародна українська школа, Світовий конгрес українських молодіжних організацій (СКУМО).

Українські молодіжні організації за кордоном: історія та сучасність. Діяльність Шкільної Ради в США, Міжнародної української школи. Перший форум молоді української діаспори. Конгрес українських молодіжних організацій.

Презентація проекту «Пластові організації в різних країнах»

Модуль X. Українська мова – твої ключі до світу

Тема 1. Із глибини віків до сучасності: українська мова в її історичному розвитку

Основні поняття: мова народна і мова літературна, літописи та «Слово про Ігорів похід», народні думи, історичні пісні, українське бароко.

Літописні оповіді. Давньоукраїнські літописи та «Слово про Ігорів похід». Мова народних дум, історичних пісень та книжних пам'яток українського барокового письменства. Українська мова в духовному житті українського козацтва. І. Мазепа – творець високої поезії народною українською мовою («Дума», «Пісня про чайку»). Мовні практики Г. Сковороди. Афоризми.

Презентація проекту «Філософська скарбничка Григорія Сковороди»

Тема 2. Українські письменники

Основні поняття: письменник, поет, пісня, шістдесятники, громадянська позиція, героїзм.

Пісні літературного походження «Ще не вмерла Україна...», «Ой, у лузі червона калина похилилася».

Нова українська література: І. Котляревський, Г. Квітка-Основ'яненко, М. Гоголь, П. Куліш.

Патріотичні мотиви творів Т. Шевченка. Образ мужньої, сильної духом Лесі Українки. Змалювання героїчної боротьби у творах Івана Франка.

Українська драматургія і театр 70–90-х рр. XIX ст.

Основні риси українського модернізму (О. Кобилянська, М. Коцюбинський, В. Стефаник, Леся Українка, М. Вороний, В. Винниченко).

Образ рідної людини та важливість родинних цінностей. В. Нестайко.

Представники «Розстріляного відродження».

Поезія шістдесятників.

Сучасна українська поезія та проза.

Тема 3. Багатство української мови

Основні поняття: мова, лексика, спілкування, стиль, тип, жанр мовлення.

Шляхи збагачення лексики української мови. Синоніми, омоніми, антоніми, пароніми. Синонімічне багатство мови. Лексична сполучуваність. Складні випадки слововживання. Фразеологізми в мовленні.

Стили мовлення.

Словники й довідкова література. Електронні словники.

Українська літературна вимова, правопис. Специфіка української мови: апостроф, подвоєння приголосних, зменшувальні префікси і суфікси.

Літературні казки. Епічні твори. Драматичні твори. Ліричні твори. Акрівірші. Стили й жанри в українській літературі.

Презентація проекту «Мовна стійкість» особистості – запорука збереження національної ідентичності українця»

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Diasporiana: електронна бібліотека. URL: <http://diasporiana.org.ua/>
2. Експедиція Україною. URL: <http://ukrainer.net/expedition/>
3. Електронна бібліотека Науково-дослідного інституту українознавства. URL: [http://ndiu.org.ua/index.php/science\](http://ndiu.org.ua/index.php/science)
4. Електронний журнал «Українознавство». URL: <http://journal.ndiu.org.ua/>
5. Етнографія. URL: <http://ethnography.org.ua/>
6. Методична література з українознавства. URL: <http://ndiu.org.ua/index.php/science/1561-2011-06-09-09-56-19>
7. Музей Івана Гончара. URL: <https://my.etnoua.info/>
8. Музейний простір. Музеї України та світу. URL: <http://prostir.museum/>
9. Науково-освітній портал «Кобзар». URL: <http://kobzar.info>
10. Обласна універсальна наукова бібліотека імені Д. І. Чижевського. Електронні бібліотеки України. Електронні бібліотеки світу. Електронні бібліотеки зображень/відео. URL: <http://library.kr.ua/libworld/elib.html>
11. Офіційний youtube канал музею Гончара з матеріалами, лекціями, обрядами і експедиціями. URL: https://www.youtube.com/channel/UCfouTeXKOIIOsM_QpHVgo7A
12. Офіційний youtube канал сайту «Етнографія» з автентичними фольклорними записами. URL: <https://www.youtube.com/channel/UC2GyqqeyzewJMQi1hbgdBTg>
13. Програма з українознавства для дітей 7–10-річного віку недільної школи українського зарубіжжя «Український світ» / Центр українознавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Київ, 2002.
14. Скансени – музеї просто неба в Україні. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%83%D0%B7%D0%B5%D0%B9_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%BE_%D0%BD%D0%B5%D0%B1%D0%B0
15. Український світ: програма для учителів недільних шкіл українського зарубіжжя / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Центр українознавства філософського факультету; упорядники: Л. В. Божук, М. Піскун, Л. В. Сорочук, А. В. Ціпко, Т. Л. Шептицька. Ч. 2. Київ: ДАККіМ, 2007. 16 с.
16. Червона книга України. URL: <https://redbook-ua.org/>
17. Читиво: електронна бібліотека україномовної літератури. URL: <http://chtyvo.org.ua/>